

Boekbesprekingen

F. P. G. M. VAN DER LINDEN. *Problemen en procedures in de orthodontie*. 345 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn, Brussel 1986. Tandheelkundige Scholing en Nascholing dl. 10. Prijs f 59,50. ISBN 90 6065 308 4.

In de reeks Tandheelkundige Scholing en Nascholing verscheen onlangs 'Problemen en procedures in de orthodontie', voortbouwende op drie werken die in deze serie door de auteur reeds zijn gepubliceerd.

Aan de hand van twintig hoofdstukken krijgt de lezer nauwkeurige informatie ten aanzien van de normale en afwijkende gebitsontwikkeling vanaf de geboorte tot volwassenheid, alsmede inzicht in een reeks van orthodontische afwijkingen, die vaak in de praktijk voorkomen. In een negental hoofdstukken wordt (te) uitputtend beschreven welke wisselingsproblemen zich kunnen voordoen, waarbij steeds de relatie met de 'apical area' wordt vermeld. Al deze hoofdstukken zijn voorzien van duidelijke tekeningen en goede foto's zodat de op zich zelf al heldere tekst nog beter tot uitdrukking komt. Het is evenwel jammer dat tekst en afbeeldingen soms niet direct naast elkaar staan zodat nogal eens gebladerd moet worden.

Twee hoofdstukken zijn gewijd aan de problemen die zich kunnen presenteren wanneer er sprake is van prematuur verlies of extractie van melkincisieven, -hoektanden en -molaren.

Een zeer veel voorkomend probleem vormen de trauma's, verlies van blijvende gebitselementen in het front en de agnesieën. In een aantal hoofdstukken komt de therapeutische benadering van deze problematiek goed tot zijn recht: met behulp van strak opgestelde schema's wordt aangegeven welke standaardoplossingen mogelijk zijn.

Een apart hoofdstuk vormt het al dan niet extraheren van slechte eerste molaren op jonge leeftijd bij normale en afwijkende occlusies en de gevolgen hiervan op de rest van de dentitie. Ook de problemen met betrekking tot derde molaren worden in extenso behandeld. Alhoewel derde molaren vaak verantwoordelijk worden gesteld voor het ontstaan van 'crowding' in het front, is een causale relatie echter nooit aangetoond. Geïmpacteerd derde molaren zijn te beschouwen als een symptoom van crowding en niet als de oorzaak daarvan. Het had misschien aanbeveling verdiend om ook een hoofdstuk op te nemen over extractie van tweede blijvende molaren, daar juist de laatste twintig jaar diverse publikaties hieromtrent zijn ver-

schenen.

Het boek eindigt met een hoofdstuk over de orthodontische behandeling van volwassenen en een hoofdstuk over de gecombineerde orthodontisch-chirurgische therapie. Dat juist deze onderwerpen worden aangesneden is bepaald niet verwonderlijk daar - in navolging van Amerika - steeds meer oudere patiënten in orthodontische praktijken worden behandeld. Dat dergelijke behandelingen specifieke vak-kennis vereisen, spreekt voor zich. Wanneer een orthodontische therapie niet (meer) mogelijk is, kan door chirurgisch ingrijpen getracht worden een meer bevredigend resultaat te bereiken (hoofdstuk 20).

Alle hoofdstukken zijn aan het slot voorzien van aanvullende opmerkingen, die de voorafgaande tekst op waardevolle wijze completeren. Voorts biedt de uitgebreide literatuurlijst de lezer de mogelijkheid zich nader te verdiepen in de vele aspecten die aan de orde komen.

Ten slotte zij vermeld dat in het gehele werk voor een goede samenwerking tussen de algemeen-practicus en de tandarts-specialist wordt gepleit. Kortom, een studieboek dat ten zeerste kan worden aanbevolen aan zowel de tandheelkundige student, tandarts en tandarts-specialist. Aangezien dit boek verschijnt in een periode waarin de instroom van het aantal studenten in de tandheelkunde wordt beperkt, verdient het aanbeveling om ook dit werk te vertalen, zodat een bredere actieradius aan de inhoud van dit werk kan worden gegeven.

I. S. Markens, Amsterdam

D. BROSE. *Spezielle stomatologische Krankheitslehre*. 150 pag., 98 afb., 4 tab. Johann Ambrosius Barth, Leipzig 1987. Prijs M 18,—. ISBN 3 335 00011 0.

Voor de tandtechnicus als medewerker in de gezondheidszorg is enige kennis van de ziekteleer van het gebied waar hij zijn produkten voor vervaardigt, zeker wenselijk. Dat deze opvatting niet alleen in het westen, maar ook achter het IJzeren Gordijn wordt gehuldigd, blijkt uit de uitgave van dit boek.

De auteur, werkzaam in de DDR, heeft zich ten doel gesteld een leerboek te vervaardigen dat in de eerste plaats bestemd is voor leerling-tandtechnici, maar dat daarnaast als naslagwerk ook bruikbaar is voor volleurde tandtechnici en andere medewerkers in het tandheelkundig team.

De stof is verdeeld over een achttal hoofdstukken, namelijk 1. de functie van

het orofaciale gebied; 2. tandcariës; 3. pulpa-afwijkingen; 4. ontstekingen van het periapicale gebied; 5. parodontopathieën; 6. traumata van gebitselementen; 7. aandoeningen van het mondslijmvlies en 8. functiestoornissen van het kauwstelsel. Het geheel wordt aangevuld met literatuurverwijzingen en een alfabetisch register.

De meest voorkomende pathologische verschijnselen in en om de mond worden in dit boek besproken, waarbij echter kan worden aangetekend dat de ook voor tandtechnici belangrijke groep van ontwikkelingsafwijkingen van het tand-kaakstelsel niet aan de orde komt. Waarschijnlijk is deze groep bij een ander deel van het leerprogramma ondergebracht.

De stijl van de auteur is geknopt en duidelijk. De tekst wordt aangevuld met talrijke zwart-wit illustraties en enkele tabellen. Het boek kan voor geïnteresseerden worden aanbevolen.

H. Orbaan, Amstelveen

B. WOHLGEMUTH. *Allgemeine und spezielle Pathologie für Stomatologen*, 308 pag., 87 afb., 17 tab. Johann Ambrosius Barth, Leipzig 1987. Prijs M 28,—. ISBN 3 335 00038 2.

Het ter recensie aangeboden boek behandelt de algemene ziekteleer en de ziekteleer van de diverse orgaansystemen met volledige afstemming op de eisen die in de DDR binnen de opleiding tot mondarts/kaakchirurg worden gesteld.

Het boek is opgezet volgens de klassieke methode voor een leerboek Pathologie. Na een korte, algemene inleiding over begrippen die in de ziekteleer worden gehanteerd, volgt een bespreking van ziekte-oorzaken en reactiemechanismen van het organisme. Deze wordt gevolgd door een bespreking van de pathologie der verschillende orgaansystemen waarbinnen voor het hoofd-halsgebied een grote plaats is ingeruimd. Het boek eindigt met de bespreking van een aantal opnamen van microscopische preparaten.

In het algemeen kan worden gesteld dat de geboden informatie een gedateerd karakter heeft. Over AIDS wordt met geen woord gerept; oncogenen worden alleen genoemd, maar niet besproken. Bovendien is de gebruikte terminologie verwarrend; de nomenclatuur sluit vaak niet aan op de in ons land gebruikelijke en op Anglo-Amerikaanse leest geschiedde begrippen. De kwaliteit van de illustraties is matig.

Het boek kan niet worden aanbevolen. Voor de tandarts of tandheelkundige student die zich wil verdiepen in de algemene en speciële ziekteleer zijn er vele betere boeken op de markt.

P. J. Slootweg, Utrecht

C. L. DAVIDSON, S. ESCHEN. Fissuurlakken. 92 pag., geïll. Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde, Nieuwegein 1986. ISBN 90 71132 04 8.

Het aanbrengen van fissuurlakken, een profylactisch bijzonder goed werkzame behandeling, wordt in Nederland nog niet op grote schaal uitgevoerd. Het verantwoord aanbrengen van een fissuurlak is een relatief tijdrovende bezigheid. Het vergt niet alleen meer tijd en inspanning dan een lokale fluoride-applicatie met een vloeistof of gel, maar wellicht ook meer dan een occlusale amalgaamrestauratie. Sinds medio 1985 wordt een behandeling van een gebitselement met fissuurlak gelijk gehonoreerd als een éénvlakamalgaamrestauratie.

Iedere tandarts die op verantwoorde wijze composieten in combinatie met etsen hanteert, heeft tegelijkertijd het gereedschap voor een behandeling met een fissuurlak binnen zijn bereik. In drie hoofdstukken wordt daarom met afbeeldingen en heel korte teksten het volgende beschreven en toegelicht: 1. Het gebruik van fissuurlakken [Davidson, 5 bladzijden tekst]; 2. De hechting en bescherming door fissuurlakken [Silverstone, 26 afbeeldingen]; 3. De techniek en de resultaten van de fissuurlakbehandeling [Simonson, 42 afbeeldingen].

Deze fraai uitgevoerde, rijk geïllustreerde, brochure is een pleidooi om 'het werken met fissuurlakken' aan de behandelmogelijkheden toe te voegen. Ze zet ertoe aan, alvorens dit te gaan doen, eerst uitgebreid een handboek over deze materie te bestuderen en/of een P.A.O.T.-cursus te volgen. Op deze wijze draagt dit derde deeltje uit de serie van de Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde zeker bij tot, zoals in het voorwoord staat, een verdere ontwikkeling van het beroep.

A. C. M. van de Poel, Winsum

T. P. VAN DER BURGT. Tooth color and tooth discoloration. 99 pag. Academisch proefschrift. Katholieke Universiteit te Nijmegen, 1985. Dissertatiedrukkerij Wibro, Helmond 1985.

Kleur is een belangrijke eigenschap voor de tandheelkunde. Het matchen van kleur

in de prothetische en cosmetische tandheelkunde, het bepalen van verkleuring van gebitselementen door endodontische vulmaterialen zijn enkele gebieden waar deze eigenschap wordt toegepast. Het kleurbepalen van gebitselementen is een multifactorieel proces waarin kleur, vorm, structuur, glans en een bepaalde mate van kleurschakering een rol spelen. Neemt de algemeen-practicus, vanwege dit multifactoriële aspect, genoegen met een subjectieve vorm van kleurbepaling door middel van een kleurenring, een onderzoeker zal zoeken naar een objectieve methode. De onderzoeker komt bij dit zoekproces in aanraking met de fysische structuur van de gebitselementen. De inhomogene structuur met de semitransparante oppervlakkige glazuurlaag van gebitselementen zijn, in optische zin, de problemen waarmee de onderzoeker in aanraking komt als naar een klinisch relevante kleurmeetmethode wordt gezocht. Invallend licht op een gebitselement wordt voor een deel doorgelaten (vooral aan de randen), voor een deel verstrooid, deels geabsorbeerd en het restant wordt teruggekaatst om als kleur te worden waargenomen. In dit hele proces speelt het direct weerkaatste licht, de glans, ook nog een bepaalde rol.

Het boek 'Tooth color and tooth color discoloration' is een verslag van een dissertatie-onderzoek aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen en de rijksuniversiteit te Groningen over het vaststellen van de potentiële verkleuringen van tandheelkundige materialen die gebruikt worden in de endodontie.

In de tandheelkunde is nog geen systematisch onderzoek gedaan naar de verkleuring als nadelige bijwerking van endodontische vulmaterialen. De informatie die daarover in de literatuur wordt gevonden is nogal controversieel. Van der Burgt heeft naar deze verkleuringsaspecten een zeer gedegen onderzoek gedaan. Het boek beslaat twee delen. In het eerste deel wordt, naast de zeer compact beschreven problematiek van het kleurmetsen, ingegaan op de optische problemen die naar voren komen bij het meten van translucient materiaal, vergelijkbaar met gebitselementen. Gewapend met deze kennis wordt een originele, visuele, kleurbepalingsmethode ontwikkeld, waarin alle omgevingsfactoren worden gestandaardiseerd. Gebruik makend van het grote discriminatievermogen van het normale oog, wordt de kleur bepaald aan de hand van kleurenstandaarden. Deze methode wordt vervolgens vergeleken met andere kleurmeetmethoden.

In het tweede deel wordt deze meetmethode toegepast bij het *in vitro* onderzoek van endodontisch vulmateriaal en tijdelijke restauratiematerialen. Van der Burgt ontwikkelde op gedegen wijze een reproduceerbare methode om kleurveranderingen

in de kroon van elementen te meten. Vervolgens werden acht vulmaterialen in de pulpakamer van premolaren volgens de uitgekozen methode aangebracht en longitudinaal gemeten op kleurveranderingen. Hetzelfde werd gedaan met tien tijdelijke vulmaterialen. Van de wortelkanaalvulmaterialen veroorzaakte Riebler de meeste verkleuring van het coronaire weefsel en Diaket een milde verkleuring. De andere vulmaterialen gaven verkleuringen die hier tussenin lagen. Van de tijdelijke vulmaterialen gaven AH 26-zilver-vrij en Duo Percha een matige verkleuring.

De penetratie van de wortelkanaalvulmaterialen in de tubuli werd bekeken op doorsnede. Hierbij werd waargenomen dat de verkleuring die zich niet tot in het glazuur uitstrekte, correspondeerde met de uitwendig waargenomen verkleuring.

In het laatste hoofdstuk wordt verslag gedaan van een *in vitro* experiment, waarin verkleurde elementen worden gebleekt met natriumperboraat-poeder in 30% H₂O₂ na etsing van de dentinetubuli met 35% fosforzuur gedurende twee weken. De verkregen resultaten waren veelbelovend, hoewel na zes maanden weer een bepaalde verkleuring werd waargenomen. Uiteraard moet deze methode *in vivo* nader worden onderzocht, zoals de auteur terecht opmerkt.

Het boek verschaft een boeiend beeld van de problematiek van kleur, het meten van kleur en het neveneffect van tandheelkundige materialen op gebitselementen in de zin van verkleuring. Het verslag van de metingen is zorgvuldig geformuleerd en maakt een degelijke indruk. Als de onderzoeker in deze richting voort gaat, mag de tandheelkunde nog veel van haar verwachten.

R. P. van Oort, Groningen

ONDEREINDREDACTIE VAN J. LEUNISSEN-ROOSEBOOM. Nieuwe wetenschappers voor de gezondheidszorg. 115 pag. Van Gorcum, Assen, Maastricht 1987. Prijs f 25,—. ISBN 90 232 2249 0.

Voor een korte weergave van de inhoud van dit boekje kan het beste de tekst op de achterzijde worden geciteerd:

'Deze bundel bevat een tiental artikelen gebaseerd op de afstudeerwerkstukken van studenten die de studierichting Gezondheidswetenschappen aan de Rijksuniversiteit Limburg gevolgd hebben.

Drie van de zeven afstudeerrichtingen in deze relatief nieuwe studierichting komen hierbij aan bod: Beleid en beheer van Gezondheidsvoorzieningen, Gezondheidsvoorziening en -opvoeding en Verplegingswetenschappen.

De artikelen worden ingeleid door de begeleidende professoren. Op deze wijze

kan men een indruk krijgen van de ontwikkeling en de stand van zaken van de studierichting Gezondheidswetenschappen aan de Rijksuniversiteit Limburg, maar ook van diegenen die deze studie als een van de eersten gevolgd hebben.'

Deze studierichting telt thans zeven afstudeerrichtingen waarvan er drie in 1980 zijn gestart onder de noemer Sociale Gezondheidskunde. De overige vier zijn begonnen in 1984. Daarmee is een brede studierichting Gezondheidswetenschappen een feit geworden. Voor Nederland is deze studierichting nog nieuw en het moet worden afgewacht waar deze nieuwe wetenschappers terecht komen en hoe zij zullen functioneren.

Het lijkt een goede gedachte door het laten verschijnen van dit soort bundels – de onderhavige is alweer de derde – een breder publiek over het bestaan van een dergelijke opleiding en het niveau ervan te informeren.

A. C. M. van de Poel, Winsum

G. GRABER. Partielle Prothetik. 216 pag., 843 afb. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1986. Prijs DM 298,—. ISBN 3 13 682801 1.

'Verward', wellicht is dat de beste omschrijving van de gemoedstoestand na het lezen van 'Partielle Prothetik', het derde boek uit de serie 'Farbatlant der Zahnmedizin'. Verward omdat men enerzijds wordt geconfronteerd met een boek dat zo schitterend is uitgevoerd dat het voor iedere bibliofiele tandarts en zeker de partiele-prothetisch geïnteresseerde, een 'must' is deze atlas aan te schaffen. Maar anderzijds roept de inhoud zoveel vragen op, zijn er zoveel punten van kritiek, dat men haast zou spreken van 'een gemiste kans'.

Het onderwerp is duidelijk: het gaat over de vervaardiging van een frameprothese. Nu is het in kaart brengen van

600.000 verschillende diastemen en even zovele oplossingen geen sinecure. Zoiets vereist een afbakening van het werktein, een doel dus en een doelgroep. Beide ontbreken. In het voorwoord althans geeft de schrijver, Prof. George Graber uit Basel, geen verantwoording. En ook uit de tekst wordt niet duidelijk voor wie het boek bestemd is of waarom het getoonde wel en het niet-getoonde niet is opgenomen. Onmiskenbaar voordeel is wel dat er een werk voor ons ligt dat iedereen wat te bieden heeft; de student ziet wat er mogelijk is met partiële protheses, de tandarts vindt er een schat aan details voor iedere fase van de behandeling, de technicus krijgt klinische informatie en de patiënt kan zich een goede voorstelling maken van het eindresultaat. Maar er ontbreken, zonder commentaar, nogal wat schakels. In een kleurenatlas mag de tekst summier zijn, dat ontslaat echter de fotograaf-auteur niet van de verplichting een evenwichtige systematiek aan te brengen.

Als reden voor deze kritiek moge de opbouw van hoofdstuk 1 fungeren. Behandeld worden indeling, prothetische hulpmiddelen, verankeringsystemen en frame-onderdelen. Het eerste, tweede en vierde onderwerp beslaan ieder 2 à 3 bladzijden, het derde, dat vrijwel uitsluitend betrekking heeft op precisieverankering, 33 bladzijden. Op deze wijze blijven indicatie, alternatieve therapie, functie en vormgeving van zadels en connectoren, enz. onderbelicht en wordt een eenzijdig accent gelegd op de retentie.

Hoofdstuk 2, de voorbehandeling, is het beste gedeelte van het boek. Alle tandheelkundige disciplines komen, in een logische volgorde en goed gedoseerd, aan bod. Speciale aandacht verdient de paragraaf 'Okklusjonskonzept'; in weinig woorden staat hier een heldere visie.

Kennelijk heeft de auteur in hoofdstuk 3 getiteld 'Frameprothese' al te stringente uitspraken over het frame-ontwerp willen omzeilen. Weliswaar stelt hij dat een frame maar één vrijheidsgraad mag hebben, namelijk het inzetten – is dat wel een vrij-

heidsgraad? – maar in het verdere verloop blijkt dat het ontwerp bij vrij-eindigende vervangingen de kenmerken heeft van een krachtbrekende verankering. Dat mag, er zijn meer wegen die naar Rome leiden.

Interessant is de paragraaf over de samenhang tussen lengte, dikte en mate van ondersnijding van de ankers. De aandacht voor het techniekwerk doet weldadig aan: hier is met liefde voor het vak gewerkt. Het is daarom jammer dat de zaak waar het werkelijk om gaat in de partiële prothetiek, de zorg voor het parodontium, voor kritiek vatbaar is. Zes ankers voor een vervanging van de vier incisieven in de mandibula lijkt overdreven en is zeker parodontaal niet vriendelijk.

Hoofdstuk 4 toont aan de hand van patiëntenmateriaal de diverse facetten van een behandeling met precisieverankering. De aaneenschakeling van technische hoogstandjes ten spijt, wordt hier het gebrek aan meer klinische beelden en het ontbreken van een evaluatie als een gemis ervaren. Het hoofdstuk wordt besloten met de presentatie van vier gevallen. Vraag tien tandartsen om een therapie en men krijgt tien verschillende oplossingen. In dat kader mag men het vraagteken zien bij de gekozen therapie van b.v. het eerste geval. Waarom daar gekozen voor een ingewikkelde staaf-schuifconstructie in de laterale delen wanneer twee eenvoudige bruggen ook tot de mogelijkheden behoorden?

In de epiloog stelt de auteur dat in de prothetiek het idee uit de jaren zestig, dat men als tandarts pas meetelde wanneer men patiënten behandelde met de meest ingenieuze constructies, danig is veranderd. Hij heeft zich dan ook ten doel gesteld, volgens de allerlaatste zin, een atlas te vervaardigen met daarin een helder, wetenschappelijk onderbouwd concept van eenvoudige partiële prothetiek. Het is jammer bij zo'n uitzonderlijk fraai boek te moeten constateren dat geen van die drie doelstellingen ten volle is bereikt.

J. Guijt, Katwijk aan Zee